

Багатоваріантність визначень свідчить про те, що контролінг є досить інтенсивно розвиваючимся напрямком теорії і практики економічної науки у сфері управління підприємством, корпорацією, організацією.

Література

1. Англо-русский словарь: ок. 8000 слов / под ред. Г.В. Чернова.- М.: 1997.- С.74.
2. Деминг У.Э. Новая экономика/ У.Эдвард Деминг; [пер. с англ. Т.Гуреш]. – М.: Эксмо, 2006. – 208 с.
3. Друкер. Питер Ф. Задачи менеджмента в XXI веке.: Пер. с англ.: - М.: Издательский дом “Вильямс”, 2003. – 272 с.
4. Друри К. Управленческий и производственный учет: Пре. с англ.: учеб. / К. Друри. - М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2003.–1071 с.
5. Клейнер Г.Б. Системная парадигма и теория предприятия / Г.Б. Клейнер // Вопросы экономики.- 2002.- №10. – С. 47 - 69
6. Контроллинг в бизнесе. Методологические и практические основы построения контроллинга в организациях / А. М. Карминский, Н. И. Оленев, А. Г. Примак, С. Г. Фалько. – 2-е изд. – М.: Финансы и статистика, 2002. – 256 с.
7. Контроллинг как инструмент управления предприятием / Е.А. Ананькина, С.В. Данилочкин, Н.Г. Данилочкина и др.; Под ред. Н. Г. Данилочкиной. –М.: Аудит, ЮНИТИ, 1999. – 297 с.
8. Манн Р. Контроллинг для начинающих: Пер. с нем. / Р. Манн, Э. Майер.– М.: Финансы и статистика, 1992.- 208 с.
9. Менеджмент на пороге XXI века // Мескон М.Х., Альберт М., Хедоури Ф. // Основы менеджмента: Пер с англ. – М.: Дело. 1998. – С.15-29.
10. Миссия контроллера //Режим доступа: <http://www.controlling-akademie.ru/about/igc>
11. Пич Г. Уточнение содержания контроллинга как функции управления и его поддержки / Г.Пич, Э. Шерм //Проблемы теории и практики управления.- 2001.- № 3.- С.12.
12. Теория систем и системный анализ в управлении организациями: Справочник: учеб. пособ. / Под ред. В.Н. Волковой и А.А. Емельянова. – М.: Финансы и статистика, 2006. – 742 с.
13. Тихонов А.В. Социология управления. Теоретические основы / Издание 2-е, доп. и перераб. / А.В. Тихонов. М.: «Канон+» РООИ «Реабилитация», 2009. – 472 с.
14. Фалько С.Г. Контроллинг для руководителей и специалистов / С.Г. Фалько. – М. Финансы и статистика, 2008.– 272 с.
15. Хан Д. Планирование и контроль: концепция контроллинга: Пер. с нем. / Д. Хан.- М.: Финансы и статистика, 1997.– 928 с.
16. Хан Д. Стоимостно-ориентированные концепции контроллинга: Пер. с нем. / Д. Хан, Х. Хунгенберг, Пик. – М.: Финансы и статистика, 2005. – 928 с.
17. Хаузер М. Современные тенденции развития и новые методы в контроллинге // <http://www.controllerakademie.de>
18. Ширенбек Х. Экономика предприятия: учеб. для вузов. 15-е изд. / Пер. с нем. Под общ. ред. И.П. Бойко, С.В. Валдайцева, К Рихтера. – СПб.: Питер, 2005. – 848 с.
19. Шляго Н.Н. Экономические технологии внутрифирменного управления современных предприятий РФ.- Проблемы экономики и управления предприятиями, отраслями, комплексами: монография. Книга 3. – Новосибирск: ЦРНС, 2008. – С. 47-56.

33:662.756.3

*Болдирева Л.М., к.е.н, доцент,
Шкарупа З.І., магістрант,
Полтавський національний технічний університет ім. Юрія Кондратюка*

УДОСКОНАЛЕННЯ ЕНЕРГОЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ФОРМУВАННЯ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ АПК

Нестача енергетичних ресурсів в Україні змушує уряд приймати рішення щодо залучення альтернативних джерел енергії. Поряд з використанням енергії сонця і вітру все більшого поширення набуває біонафта та біогаз, які являються продукцією сільського господарства.

Наша держава нині зберігає статус аграрної країни, тому обсяги виробництва сільськогосподарської продукції постійно збільшуються. Аграрний сектор формує валовий внутрішній продукт близько 17-18% й близько 60% фонду споживання населення [1, с.43]. Аграрне виробництво із споживача традиційних видів енергії перетворюється у виробника їх зі значним потенціалом у майбутньому. У розвитку енергетики у світі можна виділити три основні тенденції:

скорочення загальних витрат енергії, збільшення використання відновлювальних джерел енергії, переважного застосування твердих видів палива.

Проблемами удосконалення енергозабезпечення, пошуку альтернативних джерел займалися такі вітчизняні науковці як Ю.Я.Лузан [1], П.І. Бойко [2], Н.П.Коваленко [3], Б.В. Андрищенко [4], Ю.М.Тараріко [5], В.Семенов [7] та інші вчені.

Метою статті є визначення кола проблем енергозабезпечення.

Одним із основних показників конкурентоспроможності продукції є її собівартість, яка впливає на ціну [1, с.40]. Тому саме для виведення вітчизняної економіки з енергетичного кризового стану необхідно залучати різні шляхи у виробництві конкурентоспроможної продукції, що, зокрема, призведе до становлення енергетичної незалежності держави та зниження собівартості продукції.

Таким чином, актуальною проблемою економічної безпеки України, є створення умов ефективного розвитку аграрного сектору, в тому числі вирішення енергетичної складової, яка зумовлена нестачею енергетичних ресурсів.

Важливим напрямом підвищення ефективності аграрного сектору останнім часом стає розвиток альтернативних видів палива. Так, за оцінками експертів річна потреба нашої країни у світових нафтопродуктах становить близько 12 млн. т. Підрахунки свідчать, що нам достатньо 6 млн. га (20% ріллі) для виробництва такої ж кількості біопалива [2, с.44].

Останнє століття на планеті можна охарактеризувати століттям надмірного споживання енергії та палива і від цих благ вже ніхто не в змозі відмовитися. З іншого боку ці надзвичайно важливі ресурси поступово вичерпуються, невпинно дорожчають і якщо не буде найближчим часом запропонована реальна альтернатива нафті, то всю економіку й цивілізацію очікують надзвичайно складні часи. Україна відноситься до енергодефіцитних країн, бо покриває свої потреби в енергоспоживанні на 53% і імпортує 75% необхідного обсягу природного газу та 85% сирої нафти і нафтопродуктів [2, с.16].

У найближчій перспективі автотранспорт України в основному буде забезпечуватися імпортною нафтовою сировиною. Тому в останні роки велика увага почала приділятися енергозберігаючим технологіям і їх ресурсам та пошук альтернативних видів палива і сільськогосподарське виробництво спроможне забезпечити країну цим біопаливом. Щоб забезпечити економію в сільському господарстві необхідно використовувати безвідходні технології, використання нетрадиційних джерел енергії [3, с.122].

На території України однією із основних енергетичних культур є ріпак. Завдяки здатності ріпака пристосовуватися до різних агрокліматичних умов, посівні площі для вирощування даної технічної культури можна збільшувати, що дозволить отримати додаткові обсяги біодизельного палива. Тому на території України щорічно збільшуються посівні площі технічних культур, зокрема ріпаку (табл. 1)[4, с. 155; 158; 170].

Таблиця 1

Динаміка урожайності та посівних площ ріпаку в Україні

Показники	Роки					Відхилення 2009 р.			
						до 2008 р.		до 2005 р.	
	2005	2006	2007	2008	2009	(+; -)	%	(+; -)	%
Урожайність з 1 га, ц	14,6	15,7	13,1	20,8	18,5	-2,3	88,94	3,9	126,71
Посівна площа, тис. га	207	414	891	1412	1060	-352	75,1	853	512,1
Площа, з якої зібрано врожай, тис. га	195	387	800	1380	1014	-366	73,5	819	520,0
Всього зібрано, т	285	607,6	1048	2870	1875,9	-994,1	65,4	1590,9	658,2

Аналіз табл. 1 свідчить, що урожайність ріпаку у 2009 році порівняно з 2008 роком знизилась на 2,3 ц з 1 га. Це пояснюється тим, що значна частина посівів під час виробничого циклу сільськогосподарської продукції, зокрема ріпаку, втрачається через ряд причин (несприятливі погодні чи кліматичні умови, шкідники ріпаку).

Порівнюючи посівні площі сільськогосподарських культур і площі, з яких зібрано врожай можна зробити висновок, що до 2009 року вони постійно збільшувалися. Так, у 2005 році посівна площа становила 207 тис.га, у наступному 2006 році посівна площа збільшилася в 2 рази (414 тис. га), у 2007 році посівна площа ще збільшилась в 2,2 рази і вже становила 891 тис. га, у наступному 2008 році посівна площа збільшилась в 1,6 рази, але самим невдалим виявився 2009 рік, коли посівна площа у порівнянні з 2008 роком зменшилася на 352 тис. га або на 24,1 %.

Звичайно, що саме скорочення посівних площ вплинуло на обсяги збору врожаю, зокрема ріпаку. Так, у 2009 році врожай ріпаку було зібрано 1875,9 т, що у порівнянні з 2008 роком менше на 994 т або на 34,6 %. Тому на нинішньому етапі найбільш актуальними завданнями для ріпакової галузі України являються: розвиток технологій вирощування ріпаку та технічна модернізація агропідприємств. Водночас треба проводити економічні дослідження та розрахунки щодо розвитку галузі в майбутньому.

Собівартість 1 т дизпалива, одержаного із ріпаку, за винятком вартості макухи і гліцерату натрію, становить 622 грн., а дизпаливо з нафти закуповується за 8000 грн. Біодизель може замінити 30% дизельного палива, що є економічно доцільним напрямком. Слід зазначити, що протягом останніх 5 років, як свідчать статистичні дані виробництво ріпаку зросло у 7 разів, але рівень переробки, як і якість відповідної сировини, залишаються низькими [2, с.45].

Однак в Україні є й інші культури, що є джерелом енергії, хоча вони й мають менший вихід олії з 1 га ріллі: кукурудза, соя, соняшник, зернові культури, з яких виготовляють біоетанол. Біоетанол є паливом на рівні з бензином і його можна використовувати як 30-40% добавку до бензину з нафти.

Таким чином, можна регулювати ринок за допомогою використання зерна для виробництва біоетанолу. Підрахунки на міждержавному рівні свідчать, що переробка зерна на біоетанол набагато ефективніша, ніж реалізація зерна на ринку.

За даними Національного агентства України з питань забезпечення ефективного використання енергетичних ресурсів загальний потенціал біомаси в Україні дає можливість одержувати щорічно близько 23 млн. т умовного палива, що могло б замінити майже 20% традиційних енергоносіїв у країні. У той же час вітчизняний сільгоспвиробник вмотивований досить високою закупівельною ціною на насіння ріпаку [3, с.64]. Ця мотивація тримається на досить ємному ринку Європи.

Країни ЄС практично вже не мають достатньо площ, які можна було б задіяти під цю культуру, але є величезна потреба в біопаливі. Так у ряді країн світу вже застосовуються бензини з 10-15% різних паливних домішок, зокрема суміш бензину з етанолом, в США 80% виробленого етанолу використовується як паливо.

Взагалі у світі існує понад 150 видів рослин, що здатні надати люду олію, а це шанс, який дозволяє регіонам, в тому числі і Україні самостійно розв'язати проблему забезпечення паливом для двигунів внутрішнього згорання. В Європі найбільшими виробниками біодизеля є Німеччина, Франція та Італія, біоетанолу – Іспанія, Франція, Польща і Швеція [5, с.67].

Нині в Україні діють лише малопотужні біодизельні установки. За експертними оцінками ними виготовляються не більше 50 тис. т біодизеля, що використовується здебільшого для власних потреб. Але Україна має значні резерви для підвищення врожайності та збільшення валового виробництва сировинних культур для біопалива без скорочення виробництва сільськогосподарської продукції й експорту.

Тому Україні необхідно використовувати свої можливості та скоригувати аграрну стратегію, наприклад, обмеживши експорт сировини, розбудувати власну переробку і торгувати в ЄС не насінням, а вже готовою олією або навіть і біодизелем.

Те, що виробництво в Україні біопалива є ефективним вказує не лише наявність сировинних ресурсів, а й те, що цей вид енергії є екологічно безпечним для навколишнього середовища, яке на сьогодні й так надто забруднене. Тому біопаливо сьогодні отримало назву «зелена енергетика», що забезпечує покращення екологічної ситуації у світі [6, с.65].

Ще однією позитивною рисою біоенергетичного виробництва є можливість створення безвідходних ланцюгів виробничих циклів, що дає змогу оптимально розділити органічний вуглець рослинної біомаси між продовольством, енергоносіями і ґрунтом із супутнім переходом до біоорганічної системи землеробства [6, с.62].

Досягається це за рахунок отримання із енергетичної сировини біопалива, з подальшим отриманням з відходів біогазу біогумусу – незараженого від шкідливих організмів і звільнений від насіння бур'янів залишок органічної речовини після газоногенерації, що містить усі винесені з ґрунту макро- і мікроелементами.

Відповідно до «Програми розвитку виробництва біодизельного палива на період до 2010 року» Україна має виробляти й споживати 2010 року понад 520 тис. тонн біодизельного палива, що потребує забезпечити валовий збір насіння ріпаку близько 1,7-1,8 млн. тонн. За врожайності ріпаку в середньому 20 ц/га потрібно засіяти 0,85-0,9 млн. га ріллі, що становить близько 3% загальної площі (33,8 млн. га) орних земель України. Найкращі умови для вирощування ріпаку озимого є у Львівській, Івано-Франківській, Тернопільській, Хмельницькій, Вінницькій, Київській, Рівненській і Волинській областях. Яровий ріпак найкраще росте в Кіровоградській, Київській,

Черкаській, Одеській, Херсонській, Полтавській, Чернігівській, Сумській, Харківській областях і Криму [7].

Незважаючи на потужний потенціал України з виробництва біопалива, головною проблемою, що гальмує розвиток масштабного виробництва біопалива, залишається його низька конкурентоспроможність через поки що високу собівартість. І саме державна політика в галузі АПК може розв'язати цю проблему шляхом реалізації побічної продукції від виробництва, а також завдяки застосуванню субсидій і дотацій.

Іншими словами, агропромисловий комплекс для держави не лише з огляду на його соціальну вагомість, а й із економічного погляду може і повинен стати саме тією галуззю, яка максимально мінімізує вплив економічних негараздів на економіку.

Отже, від поступового витіснення нафти біопаливом нікуди не подітися - це еволюція. Дуже скоро нафта перестане бути очолюючим енергоресурсом і тоді може просто не витримати конкуренції з біопаливом. З року в рік посіви ріпаку, рапсу та інших «паливних» культур збільшуються. Експерти Міжнародного енергетичного агентства передбачають, що до 2030 року близько 3,5% всіх орних земель будуть віддано під рапс, кукурудзу, буряк, очерет та інші «енергетичні» рослини, а на долю біопалива доводиться 7% використання автомобільного палива (нині - всього 1%). Головними споживачами і виробниками біопалива стануть Європейський Союз, Бразилія, Індія і Китай. Тому, нафтотрейдери втратять своїх основних клієнтів і головних споживачів нафти в світі [8].

Таким чином, перспективи розвитку виробництва біодизелю залежить від багатьох факторів, які можуть по різному впливати на виробництво. Кожна країна має свої особливості розвитку біоенергетики. Основними з цих проблем для України є наступні:

- наявність відповідної законодавчої і нормативної бази для розвитку виробництва біопалив;
- здатність забезпечити біопаливне виробництво сировиною;
- кількість земельних ресурсів та придатність агрокліматичних умов для вирощування необхідної сировини;
- стан економіки і спроможність надання фінансової підтримки виробництву біопалива ;
- ступінь сприятливості інвестиційного клімату [9].

Таким чином, глобальна енергетична криза вкрай загострилася після зниження видобутку вугілля і нафти. Агропромисловий комплекс здатний забезпечити незалежність від непоновлюваних джерел енергії шляхом виробництва таких видів біопалива як біодизель та біоетанол. Україна має достатньо великі можливості щодо вирощування сировини для виробництва біопалива, а це майже всі олійні культури, серед яких провідне місце займають ріпак, соняшник, соя і кукурудза. Перехід на виробництво цих видів палива забезпечить економічну стабільність держави, оскільки попит на біоенергетику у світі постійно зростає. Використання альтернативних джерел енергії дозволить істотно здешевити процес агропромислового виробництва.

Література

1. Лузан Ю.Я. Перспективи створення само забезпечувальної енергетичної системи ведення сільського виробництва / Ю.Я. Лузан // Економіка АПК. – 2010. – №4. – С.40-45.
2. Бойко П.І. Енергетичні засади ефективного використання ресурсів в сільському господарстві / П.І. Бойко, Н.П. Коваленко, В.В. Гангур // Вісник Полтавської державної аграрної академії. – 2010. – №3. – С.14-17.
3. Кириленко І.Г. Формування ринку біопалива: передумови, перспективи, стратегія / І.Г. Кириленко, В.В. Дем'янчук, Б.В. Андрющенко // Економіка АПК. – 2010. – №4. – С.62-66.
4. Статистичний щорічник України за 2009 рік / За ред. О.Г. Осауленко. – К.: 2010.-566 с.
5. Збарський В.І Основні напрями прискореного розвитку сільського господарства України / В.І. Збарський // Бухгалтерія в сільському господарстві. – 2010. – №17.- С.30-33.
6. Тараріко Ю.М. Як перейти до конкурентоспроможного біоенергетичного виробництва / Ю.М. Тараріко // Агроперспектива. – 2010. – №5. – С.61-65.
7. Семенов В. Біодизель в Україні чи з України? / В.Семенов // Дзеркало тижня.- 2009.-№26, 11 липня.
8. Белова М. Біопаливо набирає популярності [Електронний ресурс] / М. Белова; Економіка: Інститут енергетики і фінансів: NEWS ru.ua. – 16 травня 2008 р. – укр.
9. Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.un.org.ua/brc/ua>

Рецензент докт. екон. наук, професор Перебийнос В.И.